

BEGRENSNINGER PÅ OMSETNING AV AMMONIUMNITRAT

EU har som et ledd i kampen mot terror vedtatt en forordning¹ som legger begrensninger på hvem som kan få tilgang til stoff eller stoffblandinger som inneholder 16 vektprosent eller mer nitrogen fra ammoniumnitrat ($AN \geq 16 \%$).

Gjennom EØS-avtalen og REACH forskriften² er denne begrensningen på omsetning av ammoniumnitrat vedtatt som en del av norsk rett 17. november 2011. Ammoniumnitrat er det første stoffet det legges begrensninger på, ut fra formålet om å begrense tilgangen på stoffer som kan benyttes til å lage bomber.

¹ Forordning (EF) nr. 552/2009 av 22. juni 2009 om endring av vedlegg XVII til forordning (EF) nr. 1907/2006 om registrering, vurdering godkjenning og begrensning av kjemikalier (REACH).

² Forskrift 30. mai 2008 nr. 516 om registrering, vurdering, godkjenning og begrensning av kjemikalier (REACH)

FAKTA

For å finne ut hvilke typer gjødsel som inneholder 16 % eller mer nitrogen fra ammoniumnitrat, må innholdsdeklarasjonen til gjødselen sjekkes. Her er nitrogen oppgitt som ammonium NH_4^+ og Nitrat NO_3^- . Forskriften sier at nitrogen fra ammoniumnitrat skal beregnes ved å se på verdien for ammonium og nitrat hver for seg. Dersom verdien

for begge er over 8 %, inneholder gjødselen mer enn 16 % nitrogen knyttet til ammoniumnitrat.

Eksempelvis vil en gjødsel som inneholder 7 % ammonium og 8 % nitrat inneholde 14 % nitrogen fra ammoniumnitrat, og således ikke være omfattet av begrensningen.

HVEM KAN FÅ TILGANG TIL AMMONIUMNITRAT?

Begrensningen innebærer at det kun er følgende profesjonelle brukere som kan få tilgang til stoff eller stoffblandinger som inneholder 16 vektprosent eller mer nitrogen fra ammoniumnitrat (tilsvarende ca. 45 % ammoniumnitrat i en blanding):

- Nedstrømsbrukere ("etterfølgende bruker") og distributører, herunder fysiske eller juridiske personer med tillatelse til å erverve eksplosiver i henhold til forskrift 26. juni 2002 nr. 922 om håndtering av eksplosjonsfarlig stoff.
- Jordbrukere til bruk ved jordbruksvirksomhet, enten på heltid eller deltid og ikke nødvendigvis i forhold til landområdets areal.
- Fysiske eller juridiske personer med ervervsmessig virksomhet innen hagebruk, plantedyrking i drivhus, vedlikehold av parker, hager eller sportsanlegg, skogbruk eller lignende aktiviteter.

Ammoniumnitrat inngår i ulike konsentrasjoner i gjødsel. Begrensningen innebærer at det er forbudt å omsette gjødsel med 16 % nitrogen eller mer fra ammoniumnitrat til privatpersoner eller andre enn de som er nevnt ovenfor.

Ammoniumnitrat benyttes også til sprengstoffproduksjon. Ammoniumnitrat av sprengkvalitet og blandinger for sprengstoffproduksjon kan kun selges til person eller virksomhet som har tillatelse fra Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) til å tilvirke eksplosiver.

MELDING OM MISTENKELIGE TRANSAKSJONER TIL POLITIET

For å hindre at AN \geq 16 % kommer på avveie eller i urette hender, må alle ledd i omsetningskjeden være årvåkne.

Mistenkelige transaksjoner bør meldes til politiet på telefon 02800.

Dette gjelder når selger ikke er overbevist om at AN \geq 16 % er solgt til en mottaker som har legitim rett til ammoniumnitrat, eller ved mistanke om at en kjøper som har legitim rett kan komme til å bruke ammoniumnitrat til skadelige handlinger.

STRENGE KRAV TIL OMSETNING AV AMMONIUMNITRATGJØDSEL \geq 16 %

Det forventes at alle ledd i omsetningskjeden tar ansvar og iverksetter rutiner for å følge opp at ammoniumnitratgjødsel (AN-gjødsel) \geq 16 % ikke omsettes til andre enn de som iht. forskriften har rett til slik gjødsel.

UTSALGSSTEDER FOR PRIVATPERSONER

Utsalgsteder som hovedsaklig retter seg mot privatpersoner, bør ikke ha AN-gjødsel \geq 16 %.

UTSALGSSTEDER SOM SELGER TIL BÅDE PRIVATPERSONER OG PROFESJONELLE BRUKERE

Ved utsalgssteder som selger gjødselprodukter til både privatpersoner og profesjonelle brukere, er det viktig å hindre at vanlig publikum får tilgang til AN-gjødsel \geq 16 %. Det henstilles om at slikt gjødsel ikke finnes i vareutvalget i publikumstilgjengelige områder.

Butikkpersonalet må få opplæring slik at det kun selges til profesjonelle brukere med et legitimt behov. Selger kan kreve fremlagt dokumentasjon på at kjøper er en profesjonell aktør. Selger skal kreve slik dokumentasjon dersom det dukker opp en ny kunde som man ikke kjenner fra før.

SALG FRA PRODUSENT ELLER IMPORTØR TIL GROSSISTER, TERMINALER ELLER SLUTTBRUKER

Produsenter og importører av AN-gjødsel \geq 16 % skal ha rutiner som sikrer at de grossister eller terminaler som det selges eller leveres til, kan dokumentere at de har et system som sikrer at de kun videreselger til profesjonelle brukere.

Produsent eller importør skal selv verifisere at mottaker har et slikt system.

Ved salg direkte til sluttbruker må det foreligge rutiner som sikrer at sluttbruker er en profesjonell bruker med legitim rett til AN-gjødsel ≥ 16 %. Det kan kreves fremlagt dokumentasjon på at kjøper er profesjonell bruker. Dokumentasjon skal kreves når det dukker opp en ny kunde man ikke kjenner fra før.

Ansvarlig firma som produserer eller importerer mineralgjødsel skal sørge for at alle produkter er registrert hos Mattilsynet før import, markedsføring og omsetning starter.

IMPORT AV AN-GJØDSEL ≥ 16 % TIL EGET BRUK

Import til eget bruk er kun tillatt av de som er profesjonelle brukere i henhold til forskriftens bestemmelser.

Den som importerer mineralgjødsel må være registrert som ansvarlig firma hos Mattilsynet. I tillegg skal gjødselen være registrert hos Mattilsynet før import starter.

HVORDAN DOKUMENTERE AT MAN ER PROFESJONELL BRUKER?

Sentralt i reguleringen er hvordan omsetningsleddet skal kunne forsikre seg om at kjøper er en profesjonell bruker med et legitimt behov. Det er kjøper som må dokumentere sin status som en legitim profesjonell bruker.

JORDBRUKER

En jordbruker er i henhold til forskriften en som driver med produksjon, avl eller dyrking av jordbruksprodukter, herunder innhøsting, melking, avl av husdyr og husdyrhold til jordbruksformål eller for å bevare jorden i god landbruks- og miljømessig stand.

En jordbruker har en legitim rett til å kjøpe AN-gjødsel ≥ 16 %.

Jordbruker skal kunne dokumentere at vedkommende er jordbruker med legitim rett. Har jordbrukeren et allerede veletablert kundeforhold hos en gjødselleverandør, ansees det ikke nødvendig med skriftlig dokumentasjon.

Dokumentasjon på at man er jordbruker kan fremskaffes gjennom kommunen og kommunens landbrukskontor der slike finnes.

VEKSTHUSDYRKER SOM IKKE DYRKER GRØNNSAKER

En veksthusdyrker har i henhold til forskriften en legitim rett til å kjøpe AN-gjødsel ≥ 16 %. En veksthusdyrker skal kunne dokumentere at vedkommende er veksthusdyrker med legitim rett. Har veksthusdyrkeren et allerede veletablert kundeforhold hos en gjødselleverandør, ansees det ikke nødvendig med skriftlig dokumentasjon.

Det kan være vanskelig å fremskaffe dokumentasjon på at man er en veksthusdyrker. Informasjon fra bransjen tilsier imidlertid at den som dyrker planter som ikke er grønnsaker i veksthus, normalt ikke har behov for AN-gjødsel ≥ 16 %.

Skulle en veksthusdyrker likevel ønske å kjøpe AN-gjødsel ≥ 16 %, skal selger kreve dokumentasjon som på en overbevisende måte viser at kjøper er en profesjonell bruker med et legitimt behov (for eksempel med en produksjonsplan).

ANLEGGSGARTNER, GARTNER OG ANSATT VED GOLFBANER, PARKANLEGG ETC.

En anleggsgartner, gartner eller en som holder og drifter golfbaner, parkanlegg etc. har i henhold til forskriften legitim rett til å kjøpe AN-gjødsel ≥ 16 %.

De som omfattes av denne gruppen skal kunne dokumentere legitim rett. Har de allerede et veletablert kundeforhold hos en gjødselleverandør, ansees det ikke nødvendig med skriftlig dokumentasjon.

Det kan være vanskelig å fremskaffe dokumentasjon på at man er anleggsgartner, gartner eller en som holder og drifter golfbaner, parkanlegg etc.

Informasjon fra bransjen tilsier imidlertid at denne gruppen normalt ikke har behov for AN-gjødsel $\geq 16\%$.

Dersom denne gruppen likevel ønske å kjøpe AN-gjødsel $\geq 16\%$, skal selger kreve dokumentasjon som på en overbevisende måte viser at kjøper er en profesjonell bruker med et legitimt behov.

KRAV TIL SIKRING (SECURITY) SLIK AT AMMONIUMNITRAT $\geq 16\%$ IKKE KOMMER PÅ AVVEIE ELLER I URETTE HENDER

Begrensning på hvem som skal kunne kjøpe AN $\geq 16\%$, er kun ett tiltak for å hindre at slike stoffer kommer på avveie eller i urette hender. I annet regelverk som har vært gjeldende i Norge i flere år, er det allerede inntatt bestemmelser for å forebygge dette.

TRANSPORT

Transport av ammoniumnitrat skal skje i samsvar med regelverkene for transport av farlig gods, dvs. ADR/RID for landtransport og IMDG-koden for sjøtransport.

Ammoniumnitrat skal transporteres i samsvar med bestemmelsene som gjelder for UN 1942 Ammoniumnitrat klasse 5.1, UN 2067 Ammoniumnitratgjød-sel klasse 5.1 eller UN 2071 Ammoniumnitratgjød-sel klasse 9. Prosentgrensene for innhold av ammoniumnitrat klassifisert som farlig gods fremkommer av hovedtabellen i farlig gods-regelverkene. Opplysninger om korrekt transportklassifisering skal fremkomme av transportdokument eller fra punkt 14 i sikkerhetsdatabladet for produktet.

Forskrift 1. april 2009 nr. 384 om landtransport av farlig gods stiller i ADR/RID kapittel 1.10 blant annet følgende krav til sikring:

- Farlig gods skal bare tilbys for transport til transportører som er tilfredsstillende identifisert.

- Spesielle områder for midlertidig oppbevaring av farlig gods på lagerterminaler, oppbevaringssteder, oppstillingsplasser for kjøretøyer, havneområder og skifteområder skal være tilfredsstillende sikret, godt opplyst og, hvor mulig og påkrevet, utilgjengelig for publikum.
- Opplæring av aktørene som er involvert i transporten skal inneholde momenter om oppmerksomhet på sikring.

Virksomhet som er avsender eller transportør av ammoniumnitrat, skal ha en sikkerhetsrådgiver for transport av farlig gods. Sikkerhetsrådgiveren har ansvar for å påse at regelverket blir fulgt. Spesielle sikringskrav gjelder dersom en virksomhet er involvert i transport av mer enn tre tonn av visse ammoniumnitratprodukter i klasse 5.1 oksiderende stoffer.

Jordbruker som henter AN-gjødsel selv, vil normalt ikke transportere AN-gjødsel som er klassifisert som farlig gods. Dersom jordbruker likevel skulle transportere AN-gjødsel klassifisert som farlig gods, gjelder landtransportforskriftens § 18. Det er ikke krav om sikkerhetsrådgiver for jordbruker.

GENERELLE KRAV TIL OPPBEVARING AV AN $\geq 16\%$

Forskrift 8. juni 2009 om håndtering av brannfarlig, reaksjonsfarlig og trykksatt stoff samt utstyr og anlegg som benyttes ved håndteringen (farlig stoff-forskriften) gjelder for ammoniumnitrat og ammoniumnitratblandinger.

- Forskriftens grunnleggende prinsipp er at virksomheter skal kartlegge farer og problemer med hensyn på håndtering av farlig stoff, og på denne bakgrunn vurdere risikoen og hvilke tiltak som må iverksettes for å redusere risikoen. Det følger av forskriften at vurderingen også skal omfatte risikoen for uønskede tilsiktede handlinger.
- Forskriften lister i tillegg opp minimum av forebyggende sikkerhetstiltak som må iverksettes relatert til bygg- og anleggstekniske tiltak. Her fremkommer det også at det skal gjennomføres sikringstiltak for å hindre at uvedkommende får tilgang til farlig stoff.

- Det gjøres også oppmerksom på at alle som oppbevarer over seks tonn ammoniumnitrat klassifisert som oksiderende stoff, skal sende melding til DSB iht. farlig stoff-forskriften. Jordbrukere som oppbevarer AN gjødsel klassifisert som oksiderende stoff utendørs i en kortere periode (2-4 uker) før spredning på jordene, er foreløpig ikke innmeldingspliktige.

Avhengig av type og mengde ammoniumnitrat må det også sjekkes om virksomheten i tillegg blir omfattet av forskrift av 17. juni 2005 nr. 672 om tiltak for å forebygge og begrense konsekvensene av storulykker i virksomheter der farlige kjemikalier forekommer (Storulykkeforskriften).

MINIMUMSKRAV TIL SIKRINGSTILTAK VED OPPBEVARING AV AN \geq 16 %

Farlig stoff-forskriften forutsetter i § 15 bokstav j at den som håndterer ammoniumnitrat og ammoniumnitratblandinger \geq 16 %, iverksetter tiltak for å hindre at stoffet kommer på avveie eller i urette hender.

Sett i lys av intensjonene bak begrensningen på omsetning tatt inn i REACH-forskriften og hendelsen 22/7 2011, mener DSB at følgende tiltak bør iverksettes for å nå det minimum av sikringstiltak som farlig stoff-forskriften forutsetter:

OPPBEVARING AV AN-GJØDSEL \geq 16 %, TEKNISKE AN-KVALITETER OG -BLANDINGER TIL SPRENGNINGSFORMÅL HOS PRODUSENT ELLER IMPORTØR

Produksjonsanlegg, lagerområde eller lagerbygning bør sikres med solid inngjerding, adgangskontroll, kontinuerlig overvåkning og alarmsystem, for å hindre at uvedkommende får tilgang til ammoniumnitratholdig produkt.

OPPBEVARING AV AN-GJØDSEL \geq 16 %, TEKNISKE AN-KVALITETER OG -BLANDINGER TIL SPRENGNINGSFORMÅL HOS GROSSIST ELLER PÅ TERMINAL

Lagerområde eller lagerbygning bør sikres med solid inngjerding, kontinuerlig overvåkning og alarmsystem for å hindre at uvedkommende får tilgang til ammoniumnitratholdig produkt.

OPPBEVARING AV AN-GJØDSEL \geq 16 % HOS SLUTTBRUKER

Jordbrukere og andre legitime sluttbrukere av AN-gjødsel \geq 16 % må være årvåke og iverksettes rutiner som gjør at de har oppsyn med gjødselen, slik at den ikke kommer på avveie.

AN-gjødsel \geq 16 % bør også oppbevares på en slik måte at uvedkommende ikke lett får tilgang til den, primært innelåst i lagerbygg av ubrennbart materiale eller i en "plasthall" på et inngjerdet og avlåst område. Av hensyn til risikoen ved brann bør gjødselen ikke oppbevares i driftsbygninger oppført i brennbare materialer.

Dersom slike oppbevaringssteder ikke er tilgjengelige eller praktisk mulige, bør oppbevaring skje utendørs i henhold til leverandørens generelle anbefaling, på sted der man har normalt oppsyn. Stedet bør være anrettet slik at det er vanskelig for uvedkommende å ta med seg AN-gjødsel, for eksempel med et gjerde rundt.

OPPBEVARING AV TEKNISKE AN-KVALITETER OG -BLANDINGER TIL SPRENGNINGSFORMÅL HOS SLUTTBRUKER

Sluttbrukere av tekniske AN-kvaliteter og -blandinger til sprengningsformål, skal ha en tillatelse fra DSB til å tilvirke sprengstoff. Hos disse sluttbrukerne skal oppbevaringen skje i lagerbygning, plashall eller lignende. Oppbevaringsstedet skal i tillegg sikres med solid inngjerding og alarmsystem samt at det skal finnes nødvendige kontrollrutiner for å hindre at uvedkommende får tilgang til produktene.

NYE KVALITETSKRAV TIL AMMONIUMNITRAT-GJØDSEL MED HØYT NITROGENINNHOLD ($\geq 28\%$)

Endringen av REACH-forskriften innebærer også forbud mot omsetning av ammoniumnitrat som stoff eller stoffblanding med over 28 vektprosent nitrogen fra ammoniumnitrat, som ikke overholder krav til kjemiske og fysiske parametre og detonasjonstest i forskrift 9. november 2005 nr. 1313 om gjødsel som markedsføres som EF-gjødsel. De samme kravene stilles til mineralgjødsel som markedsføres etter nasjonalt regelverk i forskrift 4. juli 2003 nr. 1063 om handel med gjødsel og kalkingsmidler mv. Produsenter og importører skal kunne dokumentere at disse kravene oppfylles for hver produksjonsserie.

Retur

Direktoratet for
samfunnssikkerhet og beredskap

Postboks 2014
3103 Tønsberg